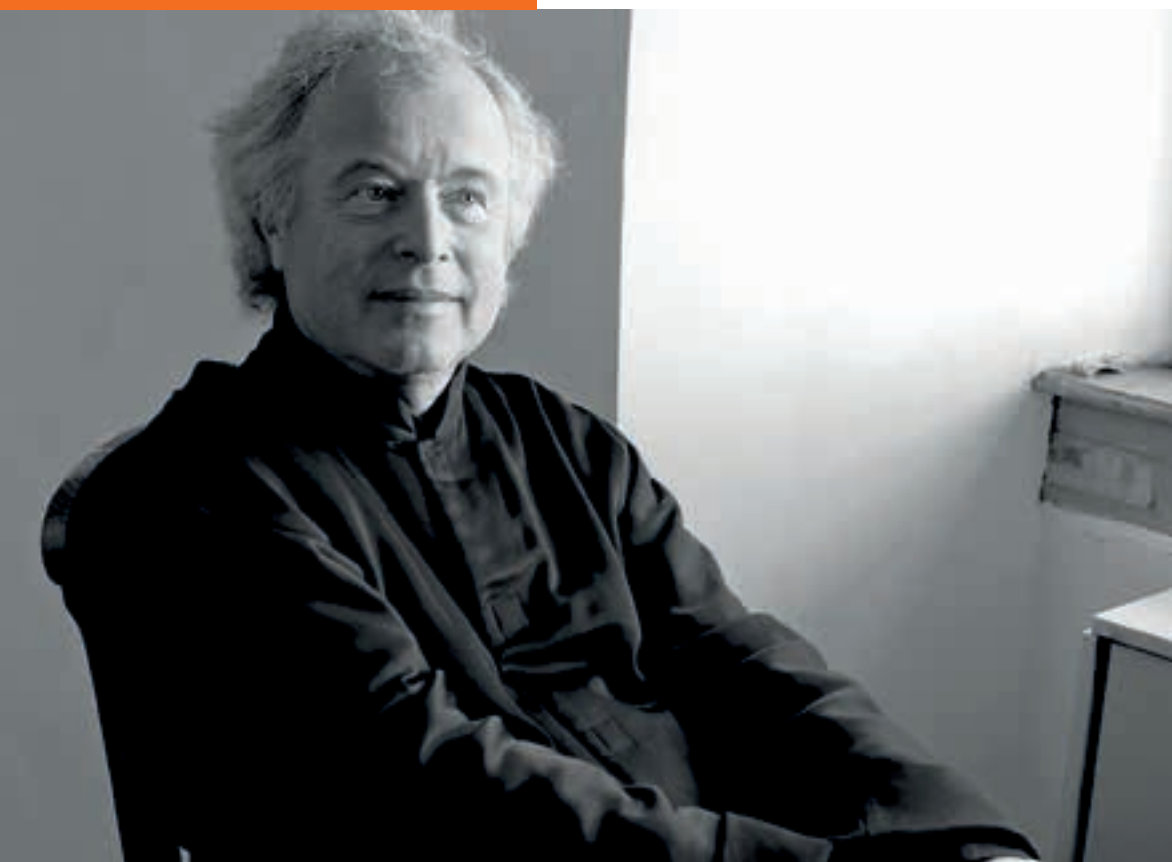

Európa elvesztette öntudatát, önbizalmát

Interjú Schiff Andrással

Schiff Andrásról köztudott, hogy mindig élénken figyeli a politika és a társadalmi folyamatok alakulását, és nem késlekedik véleményt is formálni azokról. Ezért nagy lélegzetet véve nem zongoraművészi terveiről, hanem elsősorban felfordult világunk ellentmondásairól kérdeztem.

A művésztől még augusztus elején kértem interjút, amit ő készségesen elvállalt, és ahogy máskor is, e-mailben kérte a kérdéseket. Ezzel magyarázható egy pár tavaszra-nyárra vonatkozó (de még aktuális) gondolat, és talán az is, hogy – nélkülözve az élő beszélgetés lendületét – a kérdések sokszor bőbeszédűbbek a szokásosnál.

Azzal kezdem, amivel mindenki: hogy van? Hogy bírta/bírja a több hónapos bezártságot és bénultságot, és a jelenleg is alig pislákoló zenei életet? Mivel foglalta le magát tavasszal?

Márciusban Japánban voltam hangversenykörúton. Azok már nehéz idők voltak, de öt koncertből hármát még megtarthattam, telt ház előtt – mindenki védőmaszkban ült. Az ilyesmi ott nem is szokatlan, ha valaki meg van fázva, akkor maszkot ölt, mert nem kívánja a többieket megfertőzni. Nos, onnan Amerikába kellett volna utaznom, de mindent lemondtak. Az európai hírek borzalmasak voltak, ezért feleségemmel úgy határoztunk, hogy Japánban maradunk. Így is lett, három hónapot töltöttünk ott. Eleinte szállodában, majd Kamakurában, Tokiótól egy órára béreltünk egy kis házat, zongorát is kaptam, egy Bösendorfert. Így nagyon szépen telt az idő, átélhettük a cseresznyefavirágzás időszakát, sétálhattam a tengerparton a Fujiyamat csodálva. A japánok hozzászokhattak a természeti és egyéb katasztrófákhoz, és most is példamutatóan viselkedtek. Fegyelmezetten, de szabadon.

Egyre több ország vezet be utazási korlátozásokat, amelyek a művészek utazását is érinthetik, de az ön koncertkalendáriuma igen zsúfolt: London, Berlin, Koppenhága, Párizs. Hogyan zajlanak, szerveződnek ezek a koncertek most, „kolera idején”?

Eddig viszonylag nagy szerencsém volt, július óta mostanáig számos koncertet adhattam, többnyire egyedül, de nemrég a Drezdai Staatskapellével is. Most azonban naponta változik a helyzet, egyre több az intézkedés, a szigorítás. Nem tudhatjuk, hogy az egyik országból a másikba és onnan tovább – vagy netán fordítva – utazhatunk-e, kell-e karanténba vonulnunk, szükség van-e tesztekre. Minden teljesen bizonytalanná vált.

Tavasszal számos koncertet, köztük Beethoven-sorozatok kellett lemondania. Tudom, hogy ez nem jó kérdés, de melyik lemondást fájlalta a legjobban?

Mindegyik fájdalmas volt, de a legrosszabb talán az volt, hogy húsz év után először le kellett mondanom a Vicenzai Fesztiváloamat.

Van ellenpélda is: az idei salzburgi fesztivált hosszas vívódások és újratervezések után mégis megrendezték. Ön ezt egy saját magán túlmutató, gesztusértékű tettnek érzem. Mintha a sok lemondott vagy online-ná átalakított zenei fesztivállal szemben valamiféle „ellenállási” mozgalomnak lehetnének tanúi. (Igaz, a nyáron még lecsengőnek tűnt a pandémia...) Persze nem a kormányzatok egészség-

ügyi intézkedései elleni ellenállásra gondolok, hanem a politikai narratívában fel-felhorgadó, sommás kultúraellenesség ellenire.

Igen, Salzburg nagyon örvendetes tett volt, komoly bátorság kellett hozzá. Azt remélhettük, hogy miután ilyen sikeres volt, folytatása is lesz. Sajnos a mostani fejlemények nem ilyen tendenciát mutatnak.

(Vagy legyünk kevésbé idealisták: nyilván egy évfordulós, századik Ünnepi Játékokról volt szó, amibe már sok pénzt beletettek...)

(De igenis legyünk idealisták, nem kell mindent a pénz oldaláról nézni. Akkor sem, ha ez többnyire így igaz.)

Félő, hogy minden visszamondott komolyzenei rendezvény rossz precedenseket teremt. Mind több indok adódik a politika számára (egészségügyi, anyagi, „hosszánemértési” vagy simán hatalomtechnikai-választási demagógia), hogy lemondjanak a magaskultúráról, a publikus zenei rendezvényekről, hiszen a karantén alatt olyan remekül megvoltak az emberek anélkül is... Ön ezt valós veszélyként érzékelem, ön mit gondol erről?

Sajnos egyetértek önnel. Teljesen ki vagyunk szolgáltatva a „hatalomnak”, a politikusoknak és a szakértőknek, akikben csak annyi a közös, hogy semmiben sem értenek egyet. Viszont a félelmet, a rettegést belénk plántálják. Ilyen körülmények között nehéz lesz az embereket újra színházba, operába, moziba, hangversenyterembe hívni, még akkor is, ha egyszer – remélhetőleg – a vírusnak már hűlt helye lesz.

A bécsi operaház teljes erőbevetéssel (bár mindig csak félházzal) elindította az évadját, a zenészeket minden héten tesztelik, és nagyon dicséretes az, hogy minden módon fenn akarják tartani az operajátszás folyamatosságát. Ön mit gondol erről?

Ez a helyes hozzáállás. Óvatosan, de bátran előre. Persze ez kockázattal jár, de megéri, amint azt a salzburgi példa is igazolja.¹

Barbárok a kapuk előtt – ez nemcsak egy remek kanadai film címe, de egy nagyon aktuális félelem. Szinte már közhely: nemcsak zenei fesztiválok nélkül van meg remekül az emberek és a döntéshozó politikusok jó része, az irodalom, a természet közelsége (és még egy pár ilyen „retro” érték) is veszendőben van a mindennapokból. Ön nem éltem Amerikában, ahogy ön, de készségesen elismerem az Amerika által generált értékeket, nem sorolom. Mégis úgy érzem, az európai kultúra erősen amerikanizálódik (pragmatizmus, stílus, mentalitás, pénz, nem is kell magyarázni), ami Európa számára nem mindig nyereség. Hova a túróba tartunk?

Túróról szó sincs, mert az még jó is lenne (mint a csuszában...) Számomra az amerikai értékrendszer elfogadhatatlan. Gyönyörű gondolatok és eszmék, de végül is csak a pénz a fontos, mindent ez határoz meg. Ezzel nem lehet,

nem szabad azonosulni. Európának egészen más a történelme, mások a hagyományai, az értékrendszere. Tehát Amerikának kellene Európától tanulnia, nem pedig fordítva. Sajnos Európa elvesztette öntudatát, önbizalmát. Ezért lehetséges az, hogy állandóan Amerika felé kacsintunk. Például az egyetemi oktatási rendszerben. Szerintem ez egy hatalmas tévút. Európa igenis bizzon magában, mert már igazán sokat teljesített, bizonyított.

Andrei Serban film- és operarendező, aki a Columbia Egyetem rangos és világszerte keresett filmes tanszékének vezetője volt (és így onnan mehetett volna kényelmes nyugdíjba), lemondott állásáról, miután legalább két ízben érthetetlen nyomásnak volt kitéve az egyetem vezetősége részéről. Egy új egyetemi oktató pályázatánál kikötötték, hogy csak női (vagy meleg) fekete pályázót vehetnek fel (mert a tanszéken túl sok a fehér hetero férfi!), így végül nem a szakmailag legjobb pályázó nyert. Azután a diákok felvételijén egy transznemű fiú nem egyébbel, mint Júlia monológjával jelentkezett a vizsgán – amit Serban szakmai szempontból kifogásolt, és a többszörös túljelentkezés ellenére itt is kényszerítették művészi elveinek megtagadására. Ez után mondott le.²

Én is lemondtam volna. Ez egy kész agyrem, természetesen ez is Amerikában van, de már itt van a nyakunkon Európában is, mert mi minden rosszat átveszünk. A Coca Colát, McDonald's-ot sem kellett volna. Nem az a fontos, hogy valaki nő vagy férfi, fekete vagy fehér, keresztény, zsidó, muszlim avagy buddhista, hetero- vagy homoszexuális, esetleg transznemű (ezt a szörnyűséges szót most használok először), republikánus vagy demokrata. Az a fontos, hogy jó legyen. Persze most jön a bökkenő: ki és milyen kritériumok alapján határozza meg, mi a jó? Nos, ez ízlés dolga, de nem csupán az. Például Serban jobban meg tudja állapítani a színészi alakítás minőségét, mint egy politikus. Csak ezt ma nem illik kimondani.

A „black lives matter” mozgalom alapvetően progresszívnek indult. De micsoda furcsa vadhajtása a vandál vagy intézményes szobordöntögetés: 200-300 évvel ezelőtt élt személyiségek teljesen történelmietlen megítélése nyomán. Kedvenceim Kolumbusz, Szent Junipero és Cervantes. A történelemoktatás és a társadalmi párbeszéd csődjé...

Ez is kész agyrem, újraírni a történelmet „as you like it”, ahogyan tetszik.

Békésebb témákra evezve a zenei tehetségről, a zsenialitásról szeretném kérdezni. Ön Kadosa Pál zeneakadémiai osztályában csiszolódott, ő pedig Thománon keresztül Liszt zongoraörökségét adta át önöknek. Liszt tanítványain és utazásain keresztül egész Európa zongoristagurujának bizonyult, nem régen olvastam egy áttekintést az orosz zongoraiskoláról, amely Anton Rubinsteinen keresztül szintén Liszttől származtatja magát. Mit gondol ebben az összefüggésben arról a Richterről, aki nagyrész autodidakta módon képezte magát Odesszában? Neuhaus visszaemlékezése szerint sok mindent kellett Richternek megtanítania, de a zongorázást nem...

Richter egyedi eset, nem sorolható semmilyen iskolába. Egy gyönyörű történet jut róla az eszembe, biztos ismeri: a második világháború után Magyarországon egy kulturális „pártgyűlésen” valaki felszólalt, mondván hogy „ha Bartók ma élne, akkor tagja lenne a kommunista pártnak. Mit szól ehhez Kodály Zoltán?” (Gondolom, nem elvtársat mondott.) Kodály válasza: „Nem lenne tagja, mint ahogyan semmilyen pártnak nem lenne a tagja, mert az üstököst nem lehet ipari áramba kapcsolni.”

Van valami törvényszerűen hasonló és törvényszerűen különböző a magyar és az orosz zongoraiskolák játékstílusa között?

Természetesen igen és nem. De ma már a kettőnek semmi köze egymáshoz. Budapest sokkal közelebb van Bécshez, mint Moszkvához.

© Lukás Beck

Érdekes gondolatot olvastam öntől: hogy a legszívesebben a 18. század elején élt volna, egy Firenze környéki parasztcsalád sarjaként. A századot és Firenzét értem, de a parasztcsaládi háttérrel valahogy nem tudom elképzelni... Ön egy igazi nagyvárosi entellektüel.

Amit ön idéz, az részlet Andrea Barca életrajzából, amit magam írtam, és ezt a gondolatot tulajdonképpen viccnek szántam. A paraszti származás csupán az én írói fantáziám szülötte, az egyszerűség, természetközelség metaforája. A többi viszont igaz, mert 1996 óta Firenzé-

ben élünk, és ha a zongora mellől kinézek az ablakon, akkor Brunelleschi kupoláját, Giotto harangtornyát és a toszkánai tájat látom, olajfákkal és ciprusokkal. Ezt még a koronavírus sem tudja tönkretenni.

Az ön személyisége és zenészi kvalitásai a '60-as, '70-es években formálódtak a szocialista Magyarországon. Mindig dicséri az oktatást, amelyben részesült. Nem érzi úgy, hogy a korszak korlátos lehetőségei pótolhatatlanul megfosztották valamitől ifjú éveiben?

Nem érzem így, sőt, végtelenül hálás vagyok a sorsnak, hogy Magyarországon születtem, itt nevelkedhettem. Egy olyan csodálatos zenei nevelésben lehetett részem, ami páratlan. Ha Isten adja Párizsban, Londonban, vagy New Yorkban születtem és nevelkedtem volna, akkor az egész életem másként alakult volna.

Újabban gyakran játszik Janáčeket, Salzburgban és több őszi koncertjén is előadta az Elburjánzott úton mindkét kötetét. Meglepő, hogy ezek az Allegro barbaro évtizedében keletkezett darabok szinte semmit nem árulnak el a későbbi avantgárd operaszerző és népzene kutató Janáčekről, inkább Schumann miniatűr jeleneteit juttatják a hallgató eszébe. Hogyan került ilyen intim közelségbe ezekkel a darabokkal?

Helyesbíték, csak az első sorozatot játszottam, a következő koncerteken a Ködben sorozat és az 1905-ös szonáta

hangzott el. Nos, ez nem véletlen. Imádom Janáček zenéjét, meggyőződésem, hogy korszakalkotó zseni. Amikor Budapesten tanultam, szinte ismeretlen volt a neve. Érthetetlen. Később közeli barátságba kerülhettem Rafael Kubelikkal, ő hívta fel a figyelmemet Janáček zongoraműveire és egyáltalán őrá, mint az egyik legjelentősebb zeneszerzőre.

Az idén Beethoven-év van – nagyon vártuk, igazán alaposan felkészült rá a zenei világ, de a körülmények miatt kurtán-furcsán alakult. Ön már jó 10 éve CD-re vette a zongoraszonátákat, hogyan, milyen kedvvel veszi elő őket most, milyen módszerrel tud újat mondani-gondolni róluk?

Beethovennek nincs szüksége évfordulókra. Tulajdonképpen a sors kegyes iróniája, hogy az ünnepek a koronavírus miatt többnyire elmaradtak. Talán jobb is így. Magam is eljátszottam a 32 zongoraszonátát, 27 alkalommal, ahogyan tőlem tellett. Elég volt. Ezután körülbelül 15-tel szeretnék tovább foglalkozni, mélyebben, szebben, jobban.

¹ A bécsi operajátszás jelenleg időszakosan szünetel.

² Interjú angol felirattal, itt: <https://www.youtube.com/watch?v=RuUd1d9-trnQ&feature=youtu.be>

„A komolyzene létezik. És mint mindenhez, ami már megszületett, azoknak kell csatlakozni, akik később érkeztek erre a világra. Ez a könyv pótolhatatlan meghívó: felkelti a gyerekek kíváncsiságát, ami a legfontosabb hajtóerő a zenéhez a hangversenyterembe. Mi, muzsikuskok szeretettel fogjuk őket várni.”

Horváth Zsolt
a Pannon Filharmonikusok igazgatója

**Ajánlott korosztály:
általános iskolás gyermekek számára.**

PANNON
FILHARMONIKUSOK

f y i

www.pfz.hu/webshop